

Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Y.2005, C.10, S.2 s.271-289.

**ÖĞRETMENLERİN BOŞ ZAMANLARINDA
SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİNLİKLERE
KATILIMLARI İLE İLGİLİ TUTUMLARI
(Isparta Örneği)**

**THE ATTITUDES OF TEACHERS' PARTICIPATING
IN SOCIAL AND CULTURAL ACTIVITIES
(The Example of Isparta)**

Yrd.Doç.Dr.Kamil KAYA*
Yıldız TUTAL**

ÖZET

Tarihsel perspektif içinde, özellikle endüstri devrimi sonrasında, sosyal yapıda meydana gelen değişmelere paralel olarak, çalışma hayatında işbölümünün de gelişmesiyle boş zaman olgusu ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, gerçekleştirilen sosyal ve kültürel etkinlikler ile ilgili tutumlar, endüstrileşmiş toplumlarda giderek bir yaşam biçimi haline gelmiştir.

Bu araştırmada, Isparta ve ilçelerinde uyguladığımız bir anketin verilerine dayanarak, öğretmenlerin boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları ile ilgili tutumları ele alınmış, bu tutumları etkileyen faktörler göz önünde bulundurularak sosyolojik analizler yapılmıştır.

ABSTRACT

In historical perspective, the leisure activity has become a fashion among people with parallel to the developments in working life and classification of the jobs and especially after the industrial revelation. In this process, the attitudes related with the social and cultural activities has been regarded as life-styles in the industrialised nations.

In this survey, we tried to find out the attitudes of teachers' participation in the social and cultural activities and factors which affect them, on the basement of a questionnaire carried out in Isparta and its Towner. And we also did sociological analyses by taking into consideration those factors.

Boş Zaman, Sosyal ve Kültürel Etkinlikler, Katılım,Tutumlar
Leisure-time, social and cultural activities, participation, attitudes.

* SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

** SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Bilim Uzmanı.

GİRİŞ

Boş zamanları değerlendirme konusu, evrensel bir nitelik taşımakla birlikte gerek sanayileşmiş toplumların ve gerekse sanayileşmekte olan günümüz modern toplumlarının ortak sorunu olarak değerlendirilebilir. Özellikle sanayileşme sürecini tamamlamış toplumlarda bilgi ve yüksek teknolojinin kullanılması üretimde verimliliği yükseltmiş, çalışma saatlerinin giderek azalmasına ve dolayısıyla insanların boş zamanlarının artmasına neden olmuştur.

İnsan hayatı, uzun ya da kısa süreli, yinelenmesi mümkün olmayan, başlangıcı ve sonu belli, zaman birimleriyle ölçülebilen bir süreçten oluşur. İnsanlar hayatları boyunca varlıklarını sürdürebilmek ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yemek, uyumak ve çalışmak gibi zorunlu birçok etkinliklerde bulunur. İşte boş zaman, insanın zorunlu ihtiyaçları için harcadığı zaman dışında kalan, bireyin istediği gibi kullanabileceği zaman dilimidir. Bundan dolayı “*boş zaman, bireyin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklardan ya da bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir etkinlikle uğraşacağı iş hayatının dışındaki bir zamandır*”¹ şeklinde tanımlanır.

Boş zaman etkinlikleri ise, kişinin mesleki, ailevi ve toplumsal ödevlerini yerine getirdikten sonra özgür iradesiyle girişebileceği dinlenme, eğlenme, bilgi ya da becerilerini geliştirme, toplum yaşamına gönüllü olarak katılma gibi bir dizi sosyal ve kültürel uğraşılardan oluşur.²

Boş zamanın, bir anlamda bireyin kendine ayırdığı zaman dilimi ve bu zaman diliminin birey tarafından özel bir değerlendirme biçimi olduğu da ileri sürülebilir. Bu anlamda, sportif etkinlikler, sanat faaliyetleri, kitle iletişim araçları, gönüllü birlikler ve dernekler ile bilgi ve beceri kurslarına katılma gibi etkinlikler boş zamanları değerlendirme kapsamı içinde değerlendirilebilir. Bireylerin bu aktivitelerdeki etkinlikleri, sosyalleşme süreci boyunca içinde buldukları aile, eğitim, sosyal sınıf ve alt kültür gruplarının özelliklerine göre şekillenmektedir.³

Marksist düşüncede, geniş ölçüde çalışma hayatı ile ilgilenildiği ve sınıf mücadelesi açısından bir tehlike olarak değerlendirildiği için boş zamana fazla yer verilmemiştir. Marx, çalışmayı, insanın ilk ve temel ihtiyaçlarından biri olarak belirtir. Bundan dolayı Marksist düşüncede boş zaman, kapitalist sistemde “*özgürlük mücadelesinin vazgeçilmezliğinden kaçış kaynağı*” olarak görülmektedir. Fakat boş zaman, sadece sınıf mücadelesi için bir tehlike olarak incelenmeyip, çağdaş yaşamın vazgeçilmez bir gerçeği olarak da ele alınabilir.⁴

¹ Mahmut TEZCAN, *Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s.10.

² TEZCAN, *a.g.e.*, s.10.

³ Ercan TATLIDİL, “Kent Kültürü ve Boş Zaman Değerlendirme”, *Dünya’da ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler I*, Sosyoloji Derneği Yayınları, I.Ulusal Sosyoloji Kongresi, 3-5 Kasım 1993 İzmir, Ankara 1994, s.389.

⁴ TEZCAN, *a.g.e.*, s.17.

Endüstri öncesi toplumlarda boş zaman anlayışı, daha çok üst sınıflar için bir statü sembolü olarak kabul edilirken, endüstrileşme süreciyle birlikte, çalışmanın kuralcı ve örgütlü bir nitelik kazanması sonucu her kesimden insanın özgürce kullanabileceği temel bir hak durumuna gelmiştir. Bu süreçte çalışanlar, yoğun çalışma koşullarının olumsuz etkilerinden kurtulmak, toplumla bütünleşmek ve çeşitli ihtiyaçlarını gidermek amacıyla, çalışma saatleri dışında kalan boş zamanlarında çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler gerçekleştirmeye başlamışlardır. Ayrıca kentleşme, nüfus artışı, teknolojik gelişmeler, eğitimin ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, çalışma koşullarında ve gelir seviyesindeki olumlu gelişmeler, boş zamanları değerlendirme konusunda insanları alternatif etkinlikler yapmaya yöneltmiştir. Bu nedenle boş zamanları değerlendirme konusu, günümüz toplumlarının ortak sorunu olarak ele alınabilir.

Bilgi birikimi, tecrübesi ve davranışlarıyla topluma örnek olması ve öncülük etmesi beklenen, özellikle genç kuşakların eğitim ve öğretiminden sorumlu olan öğretmenlerin boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini, dolayısıyla sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları ile ilgili tutumlarını ve bunu etkileyen faktörlerin neler olduğunu tespit etmek bu çalışmanın temel amacıdır.

Bu makale, 2002–2004 yılları arasında yapılan bir araştırmanın verilerine dayanmaktadır.* Bu araştırma, Isparta il merkezinde ve ilçelerinde çalışan öğretmenler üzerinde, 2003 yılı Mayıs-Temmuz ayları arasında uygulanan anket verilerine dayanan sosyolojik çözümlenmeler içermektedir. Araştırmanın bulguları, Isparta ili ve ilçelerinde görev yapan öğretmenlerle sınırlıdır.

Öğretmenlerin, boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları ile ilgili tutumları, bireyin aile yapısı, cinsiyeti, yaşı, doğum yeri, medeni durumu ve aylık geliri gibi değişkenler tarafından belirlendiği, bu makalenin temel varsayımını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi ve Teknikleri

Araştırma, amacı bakımından açıklayıcı niteliktedir. Açıklayıcı araştırma türünde, ilişkiler üzerine kurulan hipotezler test edilerek, aralarında sebep-sonuç ilişkisi ortaya konulmaya çalışılır. Bu çalışmada, öğretmenlerin sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları ile ilgili tutumlarını etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma, geniş toplumsal grupları kapsayan evrenden seçilmiş bir örneklem grup üzerinde yapılan çalışmalarda kullanılan survey (tarama) araştırmasıdır. Belirlenen örnek gruba, anket formu uygulanmıştır. Anket

---

* “Öğretmenlerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimleri (Isparta Örneği)” adını taşıyan bu araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Araştırma Projeleri Yönetim Birimi tarafından desteklenmiş ve 2004 yılında “Sonuç Raporu” hazırlanarak tamamlanmıştır. Makalede, sayfa sınırlaması nedeniyle tablolara yer verilmemiştir. Yüzdelikleri karşılaştırmak için projenin sonuç raporundaki tablolara bakılabilir.

formu hazırlanırken soruların amaca uygun olmasına, anlamlı bir biçimde sıralanmasına ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreninin tespit edilmesinde, Isparta İl Millî Eğitim Müdürlüğü 2001 yılı istatistiklerinden yararlanılmıştır. Elde edilen verilere göre, Isparta ilinde 3955 öğretmen görev yapmaktadır. Bu rakam içerisinde yer alan halk eğitim merkezi ile okul öncesi eğitimde ve köylerde görev yapan öğretmenler, örneklem tespitinde işlem dışında bırakılmıştır. Buna göre araştırmanın evreni, il ve ilçe merkezlerindeki tüm ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli 2778 öğretmenden oluşmaktadır.

Merkez ve İlçelerdeki Öğretmen Sayıları - Örneklem				
İl / İlçe	İlköğretim	Ortaöğretim	Toplam	Örneklem
Merkez	892	714	1606	240
Aksu	22	16	38	7
Atabey	40	14	54	8
Eğirdir	105	87	192	28
Gelendost	38	22	60	9
Gönen	20	50	70	11
Keçiborlu	53	58	111	16
Senirkent	41	68	109	16
Sütçüler	20	20	40	8
Şarkıkaraağaç	71	84	155	24
Uluborlu	41	42	83	12
Yalvaç	107	134	241	36
Yenişarbademli	15	4	19	5
Toplam	1465	1313	2778	420

Evreni temsil edecek örneklem, tabakalı basit tesadüfî örnekleme tekniğiyle hesaplanmıştır. Buna göre evren, türdeş alt katmanlara ayrılarak her tabakadan belirli oranda eleman alınmıştır. Örneklem büyüklüğü ise, %95 güven düzeyi ve $\pm\%5$ göz yumulabilir yanılğı payı esas alınarak 322 olarak belirlenmiştir. Bu sayı, evrenin yaklaşık olarak %12'sine karşılık gelmektedir. Ancak, çalışmanın güvenilirliğini yükseltmek ve araştırma sürecinde ortaya çıkabilecek olumsuzlukları gidermek için bu oran %15'e çıkarılmıştır. Buna göre, örneklem oranı $420:2778 \times 100 = \%15$ olmaktadır. Böylece örneklem büyüklüğü 420 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada, 72 sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmış ve büyük bir kısmı, araştırmacılardan Yıldız Tatal tarafından uygulanmıştır. Verilerin toplanmasında, esas olarak görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler, bilgisayar ortamında sosyal bilim araştırmalarına uygun olarak hazırlanan SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

1.ÖĞRETMENLERİN SOSYOLOJİK ÖZELLİKLERİ

1.1. Demografik Özellikler

Anketimize katılan öğretmenler, 246'sı erkek, 174'ü kadın olmak üzere toplam 420 kişidir. Buna göre, örneklemin %58,6'sı erkeklerden, %41,4'ü kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmanın yapıldığı tarihte, Isparta il merkezindeki ve ilçelerindeki öğretmenlerin cinsiyet dağılımı ile ilgili istatistiklerde, erkek öğretmen sayısı ile bayan öğretmen sayısı arasındaki oran, örneklem ile benzer özellikler göstermektedir.

Öğretmenler, çoğunlukla orta yaş olarak değerlendirilebilecek 30–50 yaş grubu arasında yoğunlaşmaktadır (%64). Örneklem içinde %21,7 ile 25–29 yaş grubu en yüksek, buna karşın 55+ yaş grubu ise %0,2 ile en düşük oranda temsil edilmektedir.

Doğum yeri bakımından öğretmenlerin yaklaşık dörtte üçü kent (%35'i il, %38,8'i ilçe), dörtte biri kırsal (%21 köy) kökenlidir.

Medeni durum bakımından öğretmenlerin %82,4'ü evli, %16'sı bekâr, %0,5'inin eşi ölmüş ve %1,2'si de boşanmıştır. Araştırmamızda, evli olma oranının yüksek çıkması, örneklem grubunun büyük bölümünün 25 yaş ve üzerinde olmasıyla ilgilidir. Evli olan öğretmenlerin %89,9'u çocuk sahibidir. Çocuğu olmadığını ifade edenlerin oranı %10,1'dir. Çocuk sahibi olanların %61,5'i iki, %26'sı bir çocuk sahibi olduğunu belirtmiştir.

1.2. Sosyo-Kültürel Özellikler

Öğretmenlerin %39,8'i Eğitim Fakültesi, %20,1'i Eğitim Enstitüsü, %11,5'i Fen-Edebiyat Fakültesi ve %6,1'i Teknik Eğitim Fakültesi mezunudur. Öğretmenlerin yaklaşık %15'i ise, öğretmen yetiştirmekle hiç ilgisi olmayan yükseköğretim kurumlarından mezun olmuştur.

Görüşülenlerin %18,7'si Sınıf Öğretmenliği, %12,9'u Türk Dili ve Edebiyatı, %10'u İngilizce, %8'i Matematik %5,7'si Tarih, %4,2'si Resim/İş Teknik, %4,2'si Fen Bilgisi, %4'ü Elektrik, %3,5'i Sosyal Bilgiler, %3,5'i Kimya, %2,7'si Felsefe Grubu bölümü mezunudur.

Öğretmenlerin branşları söz konusu olduğunda bazı farklılaşmalar göze çarpmaktadır. Sınıf Öğretmenliği Bölümü mezunu olanların oranı %18,7 olduğu halde, branşının Sınıf Öğretmenliği olduğunu söyleyenlerin oranı %21,5'tir. Aradaki fark, başka bir bölümden mezun olmakla birlikte sınıf öğretmenliği sertifikası alarak sınıf öğretmeni olarak atanmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Branşı İngilizce öğretmenliği olanlar için de benzer bir durum söz konusudur. Diğer branşlarda görev yapan öğretmenlerin bitirdikleri bölümler arasında herhangi bir farklılaşma yoktur.

Evli öğretmenlerin eşlerinin %12'si ilkökul, %22,1'i lise ve dengi okul, %60,8'i ise üniversite mezunudur. Bu veriler, öğretmenlerin eş seçiminde genel olarak eğitim durumlarını dikkate aldıklarını göstermektedir.

Öğretmenlerin annelerinin %29,8'i hiç eğitim almamış, %57,6'sı ise ilkökul mezunudur. Annelerin eğitim seviyesinin düşük olması, kendi eğitim

dönemlerindeki olanakların son derece yetersiz olması yanında onların cinsiyetleri ile de ilgilidir. Nitekim öğretmenlerin babalarının %9,8'inin tahsili olmadığı, %57,7'sinin ilkokul, %9,6'sının ortaokul, %9,8'inin lise ve dengi okul, %13,2'sinin üniversite mezunu olduğu göze çarpmaktadır.

Yaptıkları işin ne kadar vakit aldığını ortaya koymak amacıyla öğretmenlere, okulda kaç gün ve kaç saat buldukları, kaç saat derse girdikleri sorulmuştur. Öğretmenlerin yaklaşık %80'i haftanın beş günü, %18'i de haftanın dört günü; saat olarak ise %18,6'sı 21–25, %34,5'i 26–30, %16,2'si 31–35, %11'i 36–40 saat okulda bulduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin %6'sı 0–10 saat, %17,9'u 11–20 saat, %68'i 21–30 saat, %4,3'ü 31–40 saat, %3,8'i 41 saat ve üstünde derse girdiklerini belirtmişlerdir. Buna göre, öğretmenlerin, sosyal ve kültürel etkinliklerde kullanabilecekleri yeterli zamana sahip oldukları söylenebilir.

Öğretmenlerin %75'i eşlerinin çalıştığını söylemiştir. Eşleri çalışan öğretmenlere eşlerinin mesleği sorulduğunda, %48,6'sı öğretmen, %11,6'sı memur, %10,4'ü hemşire olduğunu belirtmiştir. Buna göre, öğretmenlerin eşlerini seçerken, mesleklerine dikkat ettikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin %89,3'ünün annesi ev hanımıdır. Bu konuda erkek ve kadın öğretmenlerin verdikleri cevaplarda önemli bir farklılaşma yoktur. Kadınların %86,2'sinin, erkeklerin ise %91,5'inin annesi ev hanımıdır. Öğretmenlerin %36'sı babasının emekli, %21,4'ü çiftçi, %9'u serbest meslek mensubu, %7,1'i memur, %7,1'i öğretmen ve %7,1'i işçi olduğunu ifade etmiştir. Cinsiyetleriyle babalarının meslekleri karşılaştırıldığında, gerek kadın ve gerekse erkek öğretmenlerin babalarının yaklaşık %36'sı emeklidir. Babalarının öğretmen olduğunu ifade eden kadınların oranı %12,6, erkeklerin oranı %3,3; çiftçi olduğunu söyleyen kadınların oranı %9,8, erkeklerin oranı %29,7'dir. Cinsiyetlerine göre görüşülenlerin annelerinin ve babalarının meslekleri ile kendi meslekleri arasında önemli bir farklılaşma belirlenmiştir.

1.3. Ekonomik Özellikler

Öğretmenlerin %3,6'sı 401–500 milyon, %28,8'i 501–600 milyon, %39,5'i 601–700 milyon, %13,6'sı 701–800 milyon, %3,3'ü 801–900 milyon, %5,5'i 901 milyon–1 milyar ve %5,7'si ise 1 milyar liranın üstünde maaş aldıklarını söylemişlerdir.

Öğretmenlerin %52'si aylık gelirinin orta, %34,5'i düşük, %11,2'si ise çok düşük olduğunu düşünmektedir. Buna göre, öğretmenlerin yaklaşık %45'i, aylık gelirinden memnun olmadıklarını açıkça ifade etmiştir. Aylık gelirinin orta seviyede olduğunu söyleyenlerin önemli bir kısmı da, eğitim düzeyine ve statülerine uygun yeterli gelire sahip olmadıklarını, dolayısıyla başta sosyal ve kültürel etkinlikler olmak üzere mesleklerine uygun bir yaşama tarzına kavuşamadıklarını belirtmişlerdir.

Kendileri dışında ailede başka çalışanların olduğunu ifade eden öğretmenlerin oranı %61,4'tür. Oranın yüksek çıkmasının en önemli nedeni, evli öğretmenlerin eşlerinin de çalışması ile ilgilidir. Çalışanların %22,4'ü 600 milyon, %23,2'si 500 milyon, %12,2'si 700 milyon, %10,5'i 650 milyon

lira aileye ek gelir sağlamaktadır. Öğretmenlerin yarıdan fazlasının kendileri dışında ailesinde çalışanların olduğu ve bunların aile bütçesine katkıları dikkate alınırsa, bu çalışanların öğretmenlerin eşleri olduğu anlaşılmaktadır.

Görüşülenlerin %85,9'u öğretmenlik dışında ek iş yapmadığını belirtmiştir. Öğretmenlerin, gelirlerinin yeterli olmadığını belirtmekle birlikte ek iş yapanların oranının düşük çıkması, eşlerinin çalışması ile ilgilidir. Ayrıca, devlet memurlarının ek iş yapmasının hukuken yasak olması, ek iş yapanların da bunu gizlemiş olabileceğini akla getirmektedir. Yaptığımız yüz yüze görüşmelerde bu düşüncemizi destekleyici veriler elde edilmiştir. Ek iş yapanların %26,7'si çiftçilik, %23,3'ü özel ders, %20'si bağ ve bahçe, %8,3'ü pazarlama işi ile meşgul olmaktadır. Çiftçilik, bağ ve bahçe işleri ile uğraşanların büyük çoğunluğu ilçelerde görev yapan öğretmenlerdir. İlçede yapılacak fazla etkinliğin olmaması, öğretmenleri boş zamanlarında çiftçilik, bağ ve bahçe işleri yapmaya yöneltmiştir. Özel ders verdiğini beyan eden öğretmenler ise Isparta merkezde görev yapmaktadır. Ek iş yapan kadınların %60'ı, erkeklerin ise %20'si özel ders verdiğini belirtmiştir.

2.ÖĞRETMENLERİN KATILDIĞI ETKİNLİK TÜRLERİ

2.1. Spor Yapma

Sporun bireyin ruh ve beden dinamizmine olan katkısının yanı sıra, aile ve çalışma hayatına getirdiği dinamizm de bugün çoğu kimse tarafından kabul görmektedir. Fertlerde kendine güven, grup bilinci, dayanışma, dürüstlük ve paylaşma gibi özelliklerin gelişmesini sağlayan spor, bireyin sosyalleşmesine ve toplumun kültür seviyesinin yükselmesine aracılık etmektedir.⁵

Yapılan araştırmalar, boş zamanlarında sportif faaliyetleri tercih eden insanların sayısının, diğer faaliyetlere katılanların sayısından daha fazla olduğunu göstermektedir. Örneğin Almanya'da halkın %61'i boş zaman etkinliklerinden sporu tercih etmektedirler. Ayrıca 1987 yılında Almanya'da 6-16 yaş arasındaki 190.000 kişi üzerinde anket yoluyla yapılan bir araştırmada gençlerin %60'ının boş zamanlarını spor yaparak geçirdikleri görülmüştür. Boş zamanlarda sportif faaliyetlere aktif katılmayı tercih etme oranının yüksek olmasındaki temel nedenler, sporun kişisel ve toplumsal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca sportif faaliyetler, her yaşta kadınların ve erkeklerin zevk ve isteklerine hitap edebilecek çeşitliliktedir.⁶

Araştırmamızda, öğretmenlerin %64,8'i boş zamanlarında spor yaptıklarını, %35,2'si ise yapmadıklarını belirtmişlerdir. Verilerden anlaşıldığı üzere öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisi boş zamanlarında spor yapmaktadırlar. Ancak bu konuda kadın ve erkek öğretmenler arasında farklılık gözlenmektedir. Nitekim erkeklerin %73,6'sı, kadınlar ise %52,3'ü spor yaptıklarını söylemişlerdir. Görüldüğü gibi erkek öğretmenler bayan

⁵ Mustafa E. ERKAL ve Diğerleri, **Sosyolojik Açıdan Spor**, Üçüncü Basım, Der yayınları, İstanbul 1998, s.142.

⁶ **Rekreasyon ve Spor**, Sporbilim.com, (28.05.2004).

öğretmenlere göre daha fazla spor etkinliklerine katılmaktadır. Spor yaptığını ifade eden kadınların %52,2'si yürüyüş yaptıklarını, %19,6'sı yüzdüklerini belirtmişlerdir. Erkeklerin en çok tercih ettiği spor türü ise futboldur (%46,2). Bu tercihi, %11,8'lik oranla yürüyüş yapmak ve masa tenisi oynamak izlemektedir. Verilere göre, tercih edilen spor türünde de kadın ve erkek öğretmenler arasında önemli bir farklılaşma olduğu anlaşılmaktadır.

Yaş gruplarına göre ele alındığında, 20–49 yaş grubu arasında yer alan öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisi spor yaptığını belirtmiştir. 50 ve üzeri yaş grubunda ise bu oran %50'ye düşmektedir.

Doğum yeri ile spor yapma durumu arasında önemli bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır. Anketlerden elde edilen veriler, genel kabulün aksine, kasaba ve köy doğumlu olanların, il ve ilçe doğumlu olanlara oranla daha fazla spor yaptıklarını göstermektedir. Ayrıca çalışmamızda, yerleşim yeri ile spor yapma durumu arasında da bir ilişki olmadığı görülmüştür.

2.2. Müzik Dinleme ve Enstrüman Çalma

Öğretmenlerin %91,9'u boş zamanlarında müzik dinlediklerini söylemiştir. Müzik dinlemediklerini söyleyenlerin bir kısmı da, müzik dinlemeyi düzenli hale getirmediklerinden dolayı burada olumlu cevap vermediğini ifade etmiştir. Bu durum dikkate alındığında öğretmenlerin tamamına yakınının müzik dinledikleri anlaşılmaktadır.

Hoşlandıkları müzik türü bakımından ele alındığında, kadınların %53,6'sı Türk halk müziğini, %23,6'sı Türk sanat müziğini; erkeklerin %81'i Türk halk müziğini, %11,8'i Türk sanat müziğini dinlemeyi tercih ettiği görülmektedir. Diğer müzik türlerini dinleyenlerin oranı oldukça düşüktür. Burada, gerek kadın ve gerekse erkek öğretmenlerin Türk müziği dinlemeyi bir yaşam biçimi olarak benimsedikleri söylenebilir.

Sanatsal bir faaliyet olan enstrüman çalma alışkanlığı, öğretmenler arasında çok yaygın değildir. Enstrüman çaldığını belirtenlerin oranı %20'dir. Enstrüman çalmanın özel bir yetenek olduğu dikkate alınır, aslında bu oran normal kabul edilebilir.

2.3. Televizyon İzleme

Kitle iletişim araçları arasında önemli bir yeri olan televizyon, ses ve görüntü ile göze ve kulağa aynı anda hitap etmesi, herhangi bir olayı veya konuyu canlı olarak anında izleyiciye aktarabilmesi nedeniyle en önemli, en popüler ve en etkin görsel basın araçlarından biridir. Süreklilik, çeşitlilik ve etkileycilik açısından televizyon yayınları, insanların haber alma, eğlenme, boş zamanlarını değerlendirme ihtiyaçlarını en fazla karşılayan araçtır.

Düzenli olarak televizyon izlediklerini belirten öğretmenlerin oranı %57,8, izlemediklerini söyleyenlerin oranı ise %42,2'dir. Düzenli olarak televizyon izlemediklerini söyleyenlerin büyük bir kısmı, aslında kendilerinin de bir televizyon seyircisi olduklarını fakat bunu düzenli hale getirmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum dikkate alındığında öğretmenlerin görsel basını takip etme oranı oldukça yüksektir. Buna göre öğretmenlerin

büyük bir kısmının boş zamanlarında televizyon izlemeyi bir yaşam biçimi haline getirdikleri anlaşılmaktadır.

Kadınların ve erkeklerin televizyon izleme oranı arasında önemli bir farklılaşma yoktur. Ancak, kadınların televizyon izleme oranı az da olsa erkeklerden yüksektir. Bu durum, kadınların erkelere göre evde daha fazla vakit geçirmeleriyle açıklanabilir.

Öğretmenler arasında izlenmesi en çok tercih edilen televizyon kanalı ATV'dir (%22,8). Bunu sırasıyla TRT1 (%16), NTV (%13,2), Kanal D (%11,4), STV (%8,8) ve CNN Türk (%8,6) izlemektedir. Diğer kanalların izlenme oranları oldukça düşüktür. Isparta'da daha önce tarafımızdan yapılan başka bir araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.⁷

Öğretmenler, en çok haber (%23,9), belgesel (%17,3) ve açık oturum (%15,2) programlarını izlemeyi tercih ettiklerini söylemişlerdir. Tercih edilen televizyon kanalları ile programlar konusunda öğretmenlerin bir çelişki içinde oldukları sezilmektedir. Zira özellikle açık oturum programları dışında, öğretmenlerin tercih ettiklerini söyledikleri diğer programlara, araştırmanın yapıldığı dönemde, yayınlarında daha fazla yer veren televizyon kanallarının izlenme oranı daha düşüktür.

2.4. Kitap ve Gazete Okuma

Araştırmamızda, öğretmenlerin %84,2'si kitap okuduğunu, buna karşın sadece %15,8'i okumadığını söylemiştir. Kadınlar (%91,9), erkelere göre (%78,8) daha yüksek oranda kitap okuduklarını belirtmişlerdir. Ancak yapılan yüz yüze görüşmelerde, gerek kadın ve gerekse erkek öğretmenlerin okudukları kitap sayısının oldukça sınırlı kaldığı ve okuma alışkanlığının bir yaşam biçimine dönüşmediği tespit edilmiştir.

Anketimize katılan öğretmenlerin %62,7'si düzenli olarak günlük gazeteleri okuduklarını söylemiştir. Gazete okumadıklarını söyleyenlerin bir kısmı ise, yapılan yüz yüze görüşmelerde, aslında gazete okuduklarını fakat bunu düzenli olarak yapamadıklarını dile getirmiştir. Bu durum dikkate alındığında öğretmenlerin yazılı basını takip ettiği ve bunu bir yaşam biçimi haline getirdiği anlaşılmaktadır. Isparta'da daha önce yapılan başka bir araştırmada elde edilen sonuçlar ile karşılaştırıldığında,⁸ gazete okuma alışkanlığı bakımından öğretmenlerin, söz konusu araştırmada tespit edilen oranının yaklaşık iki katına ulaştığı görülmektedir.

Erkek öğretmenler kadınlara göre, düzenli olarak günlük gazete okuma alışkanlığına daha çok sahiptir. Nitekim düzenli olarak günlük gazete okuduğunu ifade eden erkeklerin oranı %64,8, kadınların oranı ise %59,8'dir.

Yaş ilerledikçe günlük gazete okuma oranlarında bir artış olduğu dikkat çekmektedir. 20–24 yaş grubunda %60,7 olan gazete okuma oranının, 50–54 yaş grubunda %78,9'a ulaştığı görülmektedir.

⁷ Karşılaştırma için bakınız; Kamil KAYA, *Türk Toplumunun Yaşam Tarzı*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2003, s.95.

⁸ Sonuçları karşılaştırmak için bakınız; KAYA, a.g.e., s.102.

Düzenli olarak günlük gazete okuma alışkanlığına sahip olduklarını belirtenlerin %18,8'i Milliyet gazetesini okuduklarını söylemişlerdir. Bunu sırasıyla, Hürriyet (%16,3), Sabah (%13,9), Zaman (%9,8), Cumhuriyet (%9,5), Akşam (%7), Yeni Şafak (%7), Radikal (%3), Fanatik (%2,3) ve Fotomaç (%1) cevapları izlemektedir. Isparta'da daha önce tarafımızdan yapılan araştırmada ilk sırada yer alan Hürriyet gazetesi ile ikinci sırada yer alan Milliyet gazetesinin burada yer değiştirdiği görülmektedir.⁹ Kadın ve erkeklerin tercih ettikleri gazeteler arasında önemli bir farklılaşma yoktur.

Gazetelerin en çok hangi sayfasını okudukları sorulduğunda, öğretmenlerin %45,8'i köşe yazılarını, %36,7'si haber sayfasını okuduklarını belirtmişlerdir. Bu veriler, öğretmenlerin gazete okurken, daha çok bilgi haber ve yorum niteliği olan sayfaları tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Ancak, erkeklerin kadınlara oranla gazetelerin köşe yazılarını okumayı daha çok tercih ettikleri, spor sayfalarının kadınlar tarafından hemen hiç tercih edilmediği görülmektedir.

2.5. Sanat Etkinlikleri ve Eğlence Amaçlı Toplantılara Katılma

Öğretmenlerin %26,4'ü ayda bir, %25,7'si yılda bir kere sinema ve tiyatroya gittiğini; %19,4'ü ise hiç gitmediğini söylemiştir. Hiç gitmeyenlerin çoğu, sinema bulunmayan ilçelerde görev yapanlardır. Daha sık gidenlerin "diğer"(%20,4) cevap şıkkı içinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

Öğretmenlerin cinsiyetleri ile sinema ve tiyatroya gitme sıklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ayda bir veya yılda bir sinema ve tiyatroya giden kadın ve erkek öğretmenler arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur. Ancak, sinema ve tiyatroya hiç gitmediğini belirten kadın (%10,4) ve erkek (%25,8) öğretmenler arasında önemli bir farklılaşma tespit edilmiştir.

Aylık geliri düşük ve yüksek olanlar arasında, sinema ve tiyatroya gitme sıklığı bakımından önemli bir farklılaşma görülmemektedir. Bu durum, araştırma alanında özellikle ilçelerde sinema ve tiyatroyanın yetersiz oluşuyla açıklanabilir. Yerleşim yeriyle sinema ve tiyatroya gitme arasında da anlamlı bir ilişki söz konusudur. Özellikle ilçelerde sinema, tiyatro gibi olanakların sınırlı olması ya da hiç olmaması öğretmenlerin sinema ve tiyatroya gitmesini sınırlandırmaktadır. Merkezde sinema ve tiyatroya gitme oranının az olması ise, alternatif etkinlik alanlarının sınırlı olmasıyla açıklanabilir.

Öğretmenlerin katılabildikleri sosyal ve kültürel etkinliklerden biri de sergilere dir. Öğretmenlerin yaklaşık %85'i sergilere gittiklerini belirtmişlerdir. Katılımın yüksek olması, sergilerin çok çeşitli konularda değişik amaçlarla düzenlenmesiyle yakından ilişkilidir. Bu konuda merkezde oturanlar (%85,8) ile ilçede oturanlar (%82,8) arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur.

Öğretmenlerin %81,2'si eğlence amacıyla düzenlenen toplantılara katıldığını, %18,8'i ise katılmadığını belirtmiştir. Araştırmamızda bu tür toplantılara bayan öğretmenlerin (%86,2) erkeklerden (%77,6) daha çok ilgi gösterdiği tespit edilmiştir.

⁹ Diğer sonuçları karşılaştırmak için bakınız; KAYA, a.g.e., s.105.

Ayrıca hanımların boş zamanlarında severek ve isteyerek katıldıkları etkinliklerden biri de kadınlar arasında düzenlenen gün toplantılarıdır. Sosyal statüsü ve mevkii ne olursa olsun kadınların büyük bir kısmı bu toplantılara katılmaktan genellikle hoşlanırlar. Nitekim kadın öğretmenlerin yarısından fazlası bu tür toplantılara katıldıklarını söylemişlerdir.

2.6. Kahvehaneye Gitme

Kahvehaneler, toplumumuzda çeşitli fonksiyonları olduğu kabul edilen ve toplumda önemli bir nüfus kitlesini kendisine çeken yaygın bir kurumdur. Bu kurumlar, toplumsal ihtiyaçtan doğmuştur ve belirli kurallar çerçevesinde bireylerin boş zamanlarını geçirmesine aracılık eden yerlerdir.¹⁰

Toplumumuzdaki mevcut kahvehane olgusuna değişik yaklaşımlar söz konusudur. Kahvehanelerin bir tampon mekanizma işlevi gördüğü, geçiş sürecinde toplumsal gereksinimlere karşılık verdiği, ancak kentsel çevrelerde işlevselliği giderek azalan bir kurum olduğu ileri sürülmüştür.¹¹ Buna karşılık kahvehaneler, herhangi bir yapıcı gaye gütmeyen, bireylerin tam anlamıyla vakitlerini öldüren parazit kurumlar olarak değerlendirilmiştir. Bu görüşü savunanlara göre kahvehaneye gitmek, pasif boş zaman etkinliklerinin en kötüsüdür.¹² Ayrıca, kahvehaneye devam etmek, bireylerin aile yaşantılarını, zihinsel ve kültürel gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek bir davranış biçimi olarak değerlendirilmektedir.¹³

Öğretmenlerin %40,2'si kahvehaneye gitme alışkanlıkları olduğunu belirtmiştir. Günümüzde kahvehanelerin olumlu işlevlerinden çok vakit öldürülen parazit kurumlara dönüştüğü göz önünde bulundurulursa, bu oranın küçümsememesi gerekir. Özellikle yeni nesillerin yetişmesinde çok önemli sorumlulukları olan öğretmenlerin, boş vakitlerini kahvehanelerde genellikle oyun oynayarak geçirmeleri kendilerine yüklenen misyona ters düşmektedir.

2.7. Bilimsel ve Mesleki Etkinliklere Katılma

Anketimize katılan öğretmenler, kendilerini geliştirmek amacıyla düzenlenen bilimsel etkinliklere aktif olarak katıldıklarını söylemişlerdir. Düzenlenen bilimsel etkinliklere katıldığını ifade eden öğretmenlerin %60,7'si ilgi duyduklarına, %18,1'i branşıyla ilgili olanlara, %5,5'i de güncel nitelik taşıyanlara katıldıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin cinsiyetleri ile katıldıkları bilimsel etkinlik türleri karşılaştırıldığında kadınların %60'ı ilgi duyduğu etkinliklere, %19,5'i branşıyla ilgili olanlara, %5,7'si güncel nitelik taşıyanlara; erkeklerin ise, %61'i ilgi duyduğu etkinliklere, %17,1'i güncel nitelik taşıyanlara, %5,7'si

¹⁰ Ömer AYTAÇ, *Elazığ'ın Mustafa Paşa Mahallesi Oturan Aile Başkanlarının Boş Zaman Etkinliklerinin Sosyolojik Açısından İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1991, s.31.

¹¹ Önder ŞENYAPILI, *TV'nin Türk Toplumuna Etkileri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1977, s.93.

¹² Nermin ABADAN, *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri*, A.Ü. Yayınları, Ankara 1961, s.78.

¹³ Birsan GÖKÇE, *Ortaöğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, MEB Yayınları, Ankara 1984, s.101.

de düzenlenen tüm faaliyetlere katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu veriler, kadınlara oranla erkeklerin bilimsel etkinliklere daha çok katıldıklarını göstermektedir. Kadınların erkeklere göre eve daha çok bağımlı olmaları, onların bu tür etkinliklere katılmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Öğretmenlerin bilimsel etkinliklere katılmaları ile yerleşim yeri arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı dikkat çekicidir. Isparta merkezde ikamet edenlerin %68'i, ilçede oturanların %50'si ilgi duydukları; merkezde oturanların %14,2'si, ilçede oturanların %23,3'ü branşıyla ilgili olan etkinliklere katıldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmamızda, ilçede oturan öğretmenlerin %14,4'ünün söz konusu etkinliklere hiç katılmadıkları tespit edilmiştir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde bu öğretmenler, söz konusu etkinliklerin genellikle il merkezinde düzenlendiğini, ilçelerde bu tür faaliyetlerin olmadığını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin mesleki yeterlilik düzeylerine yönelik tartışmalar, güncelliğini korumaktadır. Günümüzde, öğretmenlerin mesleki eksikliklerini gidermek ve hızla değişen dünyaya ayak uydurmalarını sağlamak amacıyla, hizmet içi eğitim faaliyetlerine, akademik destekli sempozyum, panel ve konferans gibi bilimsel etkinliklere ağırlık verilmektedir.

Öğretmenlerin %86'sı düzenlenen mesleki toplantılara katıldığını söylemiştir. Katılımın yüksek olması, genellikle bu tür toplantılara katılmanın zorunlu olmasından kaynaklanmaktadır. Mesleki etkinliklere katılım konusunda kadınlar (%88,5) ile erkekler (%84,1) arasında bir paralellik vardır. Ayrıca merkezde görev yapan öğretmenler (%89,2) ile ilçede görev yapanlar (%81,7) arasında da önemli bir farklılaşma yoktur. Aradaki fark, bu tür etkinliklerin daha çok merkezde düzenlenmesiyle ilgilidir.

2.8. Sivil Toplum Örgütlerine Katılma

Modern dünyada bazı temel hakların kazanılması, devlet desteği olmaksızın çeşitli toplumsal ihtiyaçların karşılanması ve farklı düşüncelerin dile getirilmesi gibi hususlarda sivil toplum örgütlerinin işlevleri giderek artmaktadır. Araştırmamızda, öğretmenlerin %51'i bir sivil toplum örgütüne üye olduğunu, buna karşın %49'u ise herhangi bir sivil toplum örgütüne mensup olmadığını belirtmiştir.

Sivil toplum örgütlerine üye olan kadınların oranı %37,4, erkeklerin oranı ise %60,4'tür. Yapılan yüz yüze görüşmelerde, öğretmenler devlet memuru oldukları için çeşitli sivil toplum örgütlerine üye olmaktan ve düzenledikleri etkinliklere katılmaktan çekindiklerini dile getirmişlerdir. Özellikle ilçelerde insanların birbirleriyle daha fazla etkileşim halinde olması, buralarda görev yapan öğretmenleri sivil toplum örgütlerine üye olmaktan ve düzenledikleri etkinliklere katılmaktan alıkoymaktadır.

Sivil toplum örgütlerine üye olduklarını söyleyenlerin %80'i sendika üyesi olduğunu belirtmiştir. Bunu sırasıyla yardım amaçlı kuruluşlar (%9,1), meslek örgütleri (%5) ve hemşehri dernekleri (%1,8) izlemektedir. Araştırmamızda, kadınların %69,1'inin, erkeklerin %85,4'ünün sendika üyesi olduğu görülmüştür. Yardım amaçlı kuruluşlar konusunda, doğası gereği

kadınların (%19,1) erkeklerden (%4,6) daha hassas oldukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte gerek erkeklerin ve gerekse kadınların üyelik tercihlerinde sendikaların ilk sırayı alması, öğretmenlerin sosyal ve kültürel etkinliklerden ziyade, ekonomik çıkarlarına öncelik verdiği şeklinde yorumlanabilir.

3. ÖĞRETMENLERİN ETKİNLİKLERE KATILIMLARI İLE İLGİLİ TUTUMLARI

3.1. Etkinliklere Ayrılan Zaman

Sosyal ve kültürel etkinliklere katılabilmek için çalışma dışı zaman için kullanılan ve boş zaman olarak isimlendirilen belirli bir zaman dilimine sahip olmak gerekir. Böyle bir zaman dilimine sahip olmaksızın bireyin sosyal ve kültürel etkinliklere katılması mümkün değildir.

Öğretmenlerin %31'i 1-2 saat, %36,2'i 3-4 saat %13,1'i 5-6 saat günlük boş zamanı olduğunu belirtmiştir. Hiç boş zamanı kalmadığını söyleyenlerin oranı ise %12,9'dur. Sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak için yeterli boş zamana sahip olmadığını dile getiren öğretmenlerin bu konuda çok gerçekçi cevaplar vermedikleri anlaşılmaktadır.

Kadınların %37,9'u 1-2 saat, %31,6'sı 3-4 saat günlük boş zamanı kaldığını, %20,7'si ise hiç boş zamanı kalmadığını söylemiştir. Buna karşın erkeklerin %26'sı 1-2 saat, %39,4'ü 3-4 saat, %18,7'si 5-6 saat boş zamanı kaldığını, %7,3'ü ise hiç boş zamanı olmadığını belirtmiştir. Kadınların boş zamanlarının erkeklere oranla daha az olması, onların ev işlerindeki sorumluluklarının erkeklerden daha fazla olmasıyla açıklanabilir. Çünkü aile yapımızda kadın ev dışında çalışsa bile yine de ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu tutulmaktadır. Yapılan yüz yüze görüşmeler sırasında kadınlar, ev işlerinin ve çocuk bakımının çok vakit aldığını, bu yüzden sosyal ve kültürel etkinliklere ayırabilecekleri boş zamanlarının kalmadığını dile getirmişlerdir.

3.2. Etkinliklere Katılım Sıklığı

Anketimize katılan öğretmenlerin %9,6'sı boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere hiç katılmadıklarını belirtirken, %76,6'sı ara sıra, %12,7'si sık sık katıldıklarını ifade etmiştir. Kadın ve erkek öğretmenlerin etkinliklere katılım sıklığı konusunda önemli bir farklılaşma yoktur.

Sosyal ve kültürel etkinliklere katılmayan öğretmenler, bunun en önemli nedeni olarak vakit yetersizliğini ileri sürmüşlerdir (%24,4). Bunu sırasıyla tesis ve malzeme yetersizliği (%21,1) ve buldukları sosyal çevrenin uygunsuzluğu (%18,9) gibi nedenler izlemektedir. Ayrıca, programların uygun olmadığı, yönlendirecek bir çevrenin bulunmadığı, etkinlikler konusunda bilgi sahibi olmadıkları gibi nedenlerle açıklayanlar da olmuştur. Bu konuda ekonomik durumunun yetersiz olduğunu belirtenlerin oranının oldukça düşük düzeyde kalması dikkat çekicidir. Hâlbuki Ankara'da öğretmenler üzerine yapılan benzer bir araştırmada, etkinliklere katılmama

nedenleri arasında ekonomik yetersizlik ilk sırayı almaktadır.¹⁴ Çalışmamızda etkinliklere katılmama nedenleri arasında ekonomik yetersizlik cevabının az oluşu, öğretmenlerin eşlerinin çalışmasıyla ve Isparta'nın Ankara'ya göre daha küçük bir kent olmasıyla açıklanabilir.

Yaş grupları bakımından değerlendirildiğinde öğretmenler, sosyal ve kültürel etkinliklere katılım sıklığı bakımından, en yüksek oranda “ara sıra” katıldıklarını belirtmişlerdir. Yaş ilerledikçe söz konusu etkinliklere katılım sıklığında bir azalma göze çarpmaktadır. Yapılan görüşmelerde ankete katılan öğretmenlerin büyük bir kısmının televizyon izlemeyi, müzik dinlemeyi, gazete, kitap ve dergi okumayı boş zaman etkinliği olarak nitelendirmedikleri görülmüştür. Dolayısıyla, öğretmenlerin boş zaman etkinliklerinden, daha çok ev dışı faaliyetleri anladıkları anlaşılmaktadır.

Aylık gelirleri ile boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılım sıklığı karşılaştırıldığında, aylık gelirinin 401–500 milyon lira olduğunu söyleyenler ile bir milyardan fazla olduğunu belirtenler arasında önemli bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Aylık geliri çok düşük ve çok yüksek olanların yaklaşık olarak aynı oranda boş zaman etkinliklerine katıldıkları söylenebilir. Ancak, diğer tüm gelir gruplarında sosyal ve kültürel etkinliklere hiç katılmadığını belirtenler olduğu halde, aylık geliri 401–500 milyon lira arasında yer alan en düşük gelir grubuna mensup öğretmenlerin bu cevabı vermemiş olması dikkat çekicidir. Bu sonuçlar, bize aylık gelir ile boş zaman etkinliklerine katılım sıklığı arasında doğrudan bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Araştırmamızda, merkezde görev yapan öğretmenlerin ilçede görev yapanlara göre sosyal ve kültürel etkinliklere ara sıra katılanların oranı daha yüksek, buna karşılık sık sık katılanların oranı daha düşüktür. Hâlbuki merkezde görev yapan öğretmenlerin ilçede görevli öğretmenlere göre katılabilecekleri etkinlik türü ve sayısı daha fazladır.

3.3. Etkinliklere Katılım Şekli

Öğretmenlerin %46'sı sosyal ve kültürel etkinliklere aileleriyle, %35'i arkadaşlarıyla birlikte, %14'ü de yalnız katılmaktadır. Görüldüğü gibi, öğretmenler sosyal ve kültürel etkinliklere en yüksek oranda aileleriyle birlikte katılmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, özellikle evli öğretmenlerin büyük bir kısmının eşlerinin de öğretmen olmasını, dolayısıyla katıldıkları etkinliklerin birbirine paralel bir tercihin sonucu olabileceğini akla getirmektedir. Ancak, bu sonucun toplumumuzun aile hayatına verdiği önemle açıklamanın daha gerçekçi bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Sosyal ve kültürel etkinliklere arkadaşlarıyla katılmayı tercih edenlerin büyük kısmının ise genellikle bekâr öğretmenler olduğu söylenebilir.

Sosyal ve kültürel etkinliklere katılım şekli konusunda, kadınların %44,8'i, erkeklerin %47,1'i etkinliklere aileleriyle; kadınların %35,1'i, erkeklerin ise %35,2'si arkadaşlarıyla birlikte katıldıklarını belirtmişlerdir.

¹⁴ Suat KARAKÜÇÜK, *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*, Üçüncü Baskı, Bağırhan Yayınevi, Ankara 1999, s.374.

Görüldüğü gibi hem kadınlar hem de erkekler, sosyal ve kültürel etkinliklere ya aileleriyle ya da arkadaşlarıyla birlikte katılmaktadırlar. Bu konuda erkek ve kadın öğretmenlerin tutumları arasında önemli bir farklılaşma yoktur. Dolayısıyla, sosyal ve kültürel etkinliklere katılım konusunda cinsiyet tek başına belirleyici bir değişken değildir.

Öğretmenlerin yaşları ile sosyal ve kültürel etkinliklere katılım biçimi karşılaştırıldığında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Nitekim, 20-24 yaş grubunun %14.3'ü ailesiyle, %75'i arkadaşlarıyla; 25-29 yaş grubunun %34.1'i ailesiyle, %39.8'i arkadaşlarıyla; 30-34 yaş grubunun %55.4'ü ailesiyle, %27.7'si arkadaşlarıyla; 35-39 yaş grubunun %50.8'i ailesiyle, %35.4'ü arkadaşlarıyla; 40-44 yaş grubunun %60.9'u ailesiyle, %21.7'si arkadaşlarıyla; 45-49 yaş grubunun %47.1'i ailesiyle, %35.3'ü arkadaşlarıyla; 50-54 yaş grubunun %42.1'i ailesiyle, %31.6'sı arkadaşlarıyla birlikte katıldıklarını ifade etmişlerdir. Genç öğretmenlerin genellikle arkadaşlarıyla, orta ve üzeri yaştaki öğretmenlerin ise aileleriyle birlikte etkinliklere katıldıkları görülmektedir. Bu durum, öğretmenlerin evlilik durumuyla yakından ilgilidir. Nitekim evli öğretmenlerin yaklaşık %54'ü etkinliklere aileleriyle, bekâr olanların %64,2'si arkadaşlarıyla birlikte katıldıklarını ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi evli ve bekâr öğretmenlerin etkinliklere katılım şeklinde önemli bir farklılaşma tespit edilmiştir.

3.4. Etkinliklere Katılım Biçimi

Sosyal ve kültürel etkinliklere görüşülenlerin %69,3'ü pasif, %30,7'si aktif olarak katıldığını belirtmiştir. Buna göre öğretmenlerin yaklaşık üçte ikisi, televizyon izlemek, müzik dinlemek ve gazete okumak gibi pasif etkinlikleri; üçte biri ise, spor yapmak, bir derneğe üye olmak ve faaliyetlerinde görev almak gibi aktif etkinlikleri tercih etmektedir.

Kadınların yaklaşık %75'i pasif, %25'i aktif; erkeklerin %65'i pasif, %35'i aktif olarak sosyal ve kültürel etkinliklere katıldıklarını söylemişlerdir. Kadınların çalışma saatleri dışındaki zamanlarını genellikle evde geçirmeleri, onları erkeklere göre daha çok pasif etkinliklere yöneltmektedir.

Yerleşim yerlerine göre görüşülenlerin etkinliklere katılım biçimini karşılaştırdığımızda, merkezde oturanların yaklaşık %67'sinin pasif, %33'ünün aktif; ilçede oturanların ise, yaklaşık %72'sinin pasif, %28'inin aktif olarak etkinliklere katıldıkları gözlenmektedir. Merkezde oturanlarla ilçede oturanların verdikleri cevaplar arasında %5'lik bir fark vardır ki bu, ilçedeki imkânların merkeze göre daha sınırlı olmasıyla açıklanabilir.

3.5. Etkinliklere Ayrılan Para

Sosyal ve kültürel etkinliklere öğretmenlerin %13,6'sı bütçelerinden hiç pay ayırmadığını ifade etmiştir. Söz konusu etkinliklere bütçelerinden pay ayırdıklarını belirtenlerin %22,6'sı 50 milyon, %12,3'ü 30 milyon, %11,7'si 100 milyon lira olduğunu belirtmiştir. Etkinliklere ayırdıkları payın her ay farklı olduğunu söyleyenlerin oranı ise %9,5'tir. Kadın ve erkek öğretmenler arasında önemli bir farklılaşma söz konusu değildir.

Aylık gelir arttıkça etkinliklere ayrılan pay da artmaktadır. Aylık geliri 401–500 milyon lira arasında olanların %24,1'inin etkinliklere hiç pay ayırmadığı dikkat çekmektedir. Aylık gelirlerinin düşük olması sebebiyle bu durum normal kabul edilebilir. Ancak, aynı gelir grubuna mensup olanların yaklaşık %15'inin etkinliklere 100 milyon lira ayırması dikkati çekmektedir. Bu da, eşlerinin çalışması ya da kendilerinin ek iş yapmasıyla açıklanabilir.

Yerleşim yerlerine göre, sosyal ve kültürel etkinliklere, merkezde oturanların %8,2'si hiç pay ayırmadıklarını, %24'ü 50 milyon, %13,7'si 30 milyon, %12,6'sı 100 milyon lira ayırdıklarını; ilçede oturanların %19,3'ü hiç ayırmadıklarını, %21'i 50 milyon, %10,8'i 30 milyon, %10,8'i 100 milyon lira ayırdıklarını ifade etmişlerdir. Merkez ve ilçe arasındaki bu farkı ilçede daha az aktivite imkânının ayrılmasıyla açıklamak mümkündür.

3.6. Etkinliklerin Yararları ve Çalışma Hayatına Etkisi

Boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılanların %18,7'si iyi vakit geçirmek, %18,6'sı sosyal çevresiyle ilişkilerini geliştirmek, %15,7'si bilgi düzeyini yükseltmek ve %13,9'u farklı tecrübeler kazanmak gibi yararlar sağladığını ileri sürmüşlerdir.

Çalışma hayatının yorucu ve bunaltıcı temposundan sıkılanların boş zamanlarında katıldıkları sosyal ve kültürel faaliyetlerin, bir taraftan insanı çalışma hayatının stresinden uzaklaştırıp rahatlattığı, diğer yandan da iş verimini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Nitekim öğretmenlerin neredeyse tamamına yakını (%93,1) bu düşünceyi destekler nitelikte cevaplar vermiştir. Muğla'da memurlar üzerinde yapılmış başka bir araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.¹⁵

4. ÖĞRETMENLERİN KURUMLARINDAN BEKLENTİLERİ

Araştırmamızda, boş zamanlarını daha iyi değerlendirebilmek için, çalışmış oldukları kurumlardan, gerçekleştirilmesini istedikleri sosyal ve kültürel etkinlik türleri konusunda öğretmenlerin %18,2'si kütüphane kurulması, %16,3'ü spor salonu yapılması, %12,9'u gezi ve eğlence düzenlenmesi, %12,3'ü bilgisayar kursu verilmesi, %7,2 okuma salonu tahsis edilmesi beklentisi içinde olduklarını belirtmişlerdir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde öğretmenler, söz konusu edilen konularda kendi kurumları tarafından gerçekleştirilen etkinliklerin yetersiz olduğu görüşünü dile getirmişlerdir. Ancak, ilk sırada kütüphane kurulması beklentisi içinde olduğunu ifade eden öğretmenlerin, en azından merkezde görev yapanların, bu konudaki samimiyetlerinden şüphe edilmektedir. Çünkü araştırmamızda, merkezde bulunan öğretmenevinin zengin bir kütüphanesinin bulunduğu, fakat öğretmenlerin bu kütüphaneden hemen hiç yararlanmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin, öğretmenevinde bulunan oyun salonuna

¹⁵ Sonuçları karşılaştırmak için bakınız; Mustafa YENİÇERİ, **Muğla İl Merkezinde Bulunan Memurların Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimleri ve Bu Eğilimleri İle Bazı Fizyolojik ve Antropometrik Değerlerinin Karşılaştırılması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2000, s.76.

günün belirli saatlerinde, özellikle de hafta sonlarında sürekli olarak gittikleri ve burada zamanlarını oyun oynayarak geçirdikleri gözlenmiştir.

Öğretmenlerin %84.7'si, kurumlarında bulunan lokal, tesis vb.nin yeterli olmadığını düşünmektedir. Kurumun sahip olduğu tesislerin başında öğretmenleri gelmektedir. Kaldı ki araştırmanın yapıldığı bazı ilçelerde öğretmenleri dahi bulunmamaktadır. Mevcut öğretmenlerinden bazıları sosyal ve kültürel etkinlikler ile ilgili işlevsel özellikler bakımından oldukça yetersizdir. Yapılan yüz yüze görüşmeler esnasında öğretmenler, özellikle tesislerin yetersizliğinden ve işlevsel olmadığından yakınarak, bunların en kısa sürede yeniden yapılandırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin kurumdaki lokal, tesis vb. ile ilgili değerlendirmeleri cinsiyet bakımından ele alındığında, kadınların %91.9'u, erkeklerin %79.7'si söz konusu tesisleri yeterli bulmamaktadır. Araştırmamızda, özellikle öğretmenlerinden yararlanma konusunda kadınların erkekleri suçladıkları gözlenmiştir. Öğretmenlerinin fiilen erkeklerle tahsis edilmiş olması, bu mekânların sadece erkeklerin oyun oynadıkları bir alan haline dönüşmesi, bayan öğretmenleri oldukça rahatsız etmektedir. Yapılan yüz yüze görüşmelerde, özellikle de ilçelerde görev yapan bayan öğretmenler, yapılabilecek etkinliklerin zaten kısıtlı olduğunu belirterek, bu fiili durumun kendi etkinlik alanlarını oldukça sınırlandığını dile getirmişlerdir.

Öğretmenler, çalışma saatleri dışında kendi kurumlarının düzenlemiş olduğu etkinlikleri yeterli görmemektedir (%80,5). Bu tür etkinlikleri yeterli görmeyen kadın öğretmenlerin oranı %83,6, erkeklerin oranı ise %78,4'tür. Söz konusu etkinlikleri yeterli görmeyen öğretmenlerin %35,5'i geziler tertip edilebileceğini, %16,6'sı spor turnuvaları düzenlenebileceğini, %15,4'ü mesleki ve kültürel etkinliklere yer verilebileceğini, %12,4'ü iletişimi artırıcı faaliyetlerin yapılabileceğini dile getirmişlerdir. Bu konudaki dileklerin ortak noktası ise, düzenlenebilecek etkinliklerin okul dışında gerçekleştirilebilecek sosyal ve kültürel faaliyetler olup, öğretmenler arasındaki iletişimi ve sosyal ilişkileri geliştirebilecek nitelikte olmasıdır. Yapılan yüz yüze görüşmelerde öğretmenler, hem birbirleriyle hem de öğrencilerle yeterli düzeyde iletişim ve ilişki kuramadıklarını belirtmişler, bağlı buldukları kurumun bu eksikliği giderebilecek sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemesinin oldukça yararlı olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca, öğretmenler kendilerini geliştirmek ve çağın teknolojisinden daha iyi yararlanmak için bilgisayar ve yabancı dil kurslarının düzenlenmesini gerekli görmekteyler.

Düzenlenebilecek etkinlik türleri ile ilgili önerilerin öncelik sırasında kadın ve erkek öğretmenler arasında önemli farklılaşmalar vardır. Bu konuda kadın öğretmenler, sırasıyla geziler tertip edilebileceği (%39,3), kurum içi iletişimi arttıracak her tür etkinliğe yer verilebileceği (%15,9), kurslar açılabilir (%14), spor turnuvaları düzenlenebileceği (%9,3), mesleki ve kültürel faaliyetler yapılabileceği (%9,3) şeklinde önerilerde bulunmuşlardır. Erkek öğretmenlerin önerileri ise, gezi tertip etmek (%32,9), spor turnuvaları düzenlemek (%21,7), mesleki ve kültürel etkinlikler yapmak (%19,7) ve kurum içi iletişimi arttıracak her tür etkinliğe yer vermek (%9,9) şeklindedir.

SONUÇ

Boş zamanlarda gerçekleştirilen sosyal ve kültürel etkinlikler, bireylerin sosyolojik özellikleri ile yakından ilgilidir. Araştırma sürecinde elde edilen veriler, öğretmenlerin boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları ile ilgili tutumlarının cinsiyet, yaş, doğum yeri, medeni durum, yerleşim yeri ve gelir durumu gibi sosyolojik özellikleri ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Elde edilen verilere göre, öğretmenlerin boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılımı ile ilgili tutumlarında, modern toplumun özelliklerinden çok geleneksel toplumun izlerini taşıdığı anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak, araştırma sürecinde öğretmenlerin önemli bir kısmının, daha çok geleneksel değerlerle örtüşen sosyal ve kültürel etkinliklere katılmayı tercih eden bir tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Kadınların, sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları ile ilgili tutumlarında ve tercihlerinde erkeklerden önemli ölçüde farklılaştığı anlaşılmaktadır. Araştırmada, kadınların boş zamanlarında, daha çok pasif ev içi etkinliklere yöneldikleri, buna karşın erkeklerin ise ev dışı etkinlikleri tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Araştırmamızda, sosyal ve kültürel etkinliklere katılım ile ilgili tutumların, yaşla doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Nitekim genç ve orta yaş kuşağında daha çok fiziksel güce dayalı aktif sosyal ve kültürel etkinlikler, buna karşın ileri yaş gruplarında ise pasif nitelikli aktiviteler tercih edilmektedir.

Öğretmenlerin boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılım düzeylerinin belirlenmesinde doğum yerinin etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Kent doğumlu olan öğretmenlerin boş zaman etkinliklerine daha fazla katılması beklenirken, çalışmamızda bunun tersi bulgulara rastlanmıştır. Boş zaman etkinliklerine hiç katılmadığını belirtenlerin büyük bir bölümü kent doğumlu olanlardır.

Yapılan bazı araştırmalarda, medeni durumun bireylerin tutum ve davranışlarında etkili olduğu belirlenmesine karşın, çalışmamızda öğretmenlerin medeni durumlarıyla, boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Gelir düzeyi ile bireyin gerçekleştirdiği etkinlikler arasında doğrudan bir ilişki olduğu birçok araştırma tarafından ortaya konulmuştur. Öğretmenlerin büyük bölümünün aylık gelir seviyelerinde önemli bir farklılaşma yoktur. Buna bağlı olarak, öğretmenlerin boş zamanlarında sosyal ve kültürel etkinliklere katılımları ile ilgili tutumlarında benzerlikler tespit edilmiştir. Ancak, benzer çalışmalardan farklı olarak, öğretmenlerin sosyal ve kültürel etkinliklere katılmamasının gerçek nedeninin ekonomik yetersizlik olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma süreleri bakımından değerlendirildiğinde, öğretmenlerin sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak için çalışma dışı zamanlarının yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, öğretmenlerin vakit yetersizliği nedeniyle söz

konusu etkinliklere katılmadıklarını belirtmeleri, gerçekte bunun bir yaşam biçimi haline getirilmemesiyle ilgilidir.

Yerleşim biriminin kentsel veya kırsal özellik taşıması, bireyin sosyal ve kültürel etkinliklere katılımıyla ilgili tercihlerinde önemli bir faktördür. Büyük kentlerde sosyal ve kültürel etkinlikler ile ilgili fırsatlar son derece çeşitli olmasına karşın, kırsal kesimde bireyin tutumlarını ölçmeye yarayan alternatifler oldukça sınırlıdır. Nitekim veriler, öğretmenlerin görev yaptığı yerleşim yeri ile etkinliklere katılımı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Yapılan yüz yüze görüşmelerde öğretmenler, Isparta'nın sosyal ve kültürel aktiviteler bakımından yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Araştırma alanı bir üniversite kenti olmasına rağmen, Isparta ilinin ve özellikle de ilçelerinin, sosyal ve kültürel etkinlikler bakımından, başta öğretmenlerin beklentileri olmak üzere toplumsal talebi karşılayacak düzeye ulaşmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. ABADAN, Nermin; *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri*, A.Ü. Yayınları, Ankara 1961.
2. AYTAÇ, Ömer; *Elazığ'ın Mustafa Paşa Mahallesinde Oturan Aile Başkanlarının Boş Zaman Etkinliklerinin Sosyolojik Açıdan İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1991.
3. ERKAL, Mustafa E. ve Diğerleri; *Sosyolojik Açıdan Spor*, Üçüncü Basım, Der yayınları, İstanbul 1998.
4. GÖKÇE, Birsen; *Ortaöğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, MEB Yayınları, Ankara 1984.
5. KARAKÜÇÜK, Suat; *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*, Üçüncü Baskı, Bağırhan Yayınları, Ankara 1999.
6. KAYA, Kamil; *Türk Toplumunun Yaşam Tarzı*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2003.
7. ŞENYAPILI, Önder; *TV'nin Türk Toplumuna Etkileri*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1977.
8. TATLIDİL, Ercan; "Kent Kültürü ve Boş Zaman Değerlendirme", *Dünya'da ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler I*, Sosyoloji Derneği Yayınları, I.Ulusal Sosyoloji Kongresi, 3-5 Kasım 1993 İzmir, Ankara 1994.
9. TEZCAN, Mahmut; *Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.
10. YENİÇERİ, Mustafa; *Muğla İl Merkezinde Bulunan Memurların Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimleri ve Bu Eğilimleri İle Bazı Fizyolojik ve Antropometrik Değerlerinin Karşılaştırılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2000.